

Rapport om

Anbragte unge, seksualitet og
prostitutionslignende relationer

Pro Vejle

og

Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte

Oktober 2004

Indholdsfortegnelse

NB! Opmærksomheden henledes på, at den travle læser kan anvende kapitel ”6: Konklusion og anbefalinger til den videre projektindsats” som en sammenfatning af rapporten.

1.	Indledning	side 4
1.1.	Rapportens formål	side 4
1.2.	Datagrundlag m.v.	side 4
1.2.1.	Individuelle kvalitative interviews	side 5
1.2.2.	Fokusgruppeinterviews	side 5
1.2.3.	Eksisterende skriftligt materiale	side 5
1.2.4.	Referencer til data m.v.	side 5
1.3.	Redegørelse for rapportens opbygning	side 6
2.	Introduktion til emnet ”Unge salg af seksuelle ydelser”	side 6
2.1.	Erfaringer fra Danmark og udlandet vedr. generel udbredelse af unges salg af seksuelle ydelser	side 6
2.2.	Udsatte unge og salg af seksuelle ydelser	side 9
2.3.	Kommunernes kendskab til unge i prostitution	side 10
2.4.	Opsummering	side 10
3.	Problemafgrænsning ”Unge salg af seksuelle ydelser”	side 11
3.1.	Om behovet for en definition/afgrænsning	side 11
3.2.	Om definitionsproblemerne	side 11
3.3.	Forsøg på en afgrænsning	side 12
3.4.	Opsummering	side 14
4.	Socialarbejdernes hidtidige erfaringer med ”unges salg af seksuelle ydelser”	side 14
4.1.	Kendetegn ved de udsatte unge som er i farezonen for at handle med deres seksualitet	side 14
4.2.	Eksempler på unges handel med sex oplevet af socialarbejdere	side 16
4.3.	Hvilke signaler udviser unge, der sælger sex?	side 20

4.4.	I hvilket omfang er anbringelsesstederne opmærksomme på unge, der sælger sex?	side 20
4.5.	Anbringelsesstedernes indsats over for ”unges salg af seksuelle ydelser”	side 22
4.6.	Opsummering: Socialarbejdernes hidtidige erfaringer med ”unges salg af seksuelle ydelser”	side 22
5.	En kvalificering af indsatsen på anbringelsesstederne	side 23
5.1.	Efterspørgsel på viden og redskaber	side 23
5.2.	Opsummering	side 25
6.	Konklusion og anbefalinger til den videre projektindsats	side 25
6.1	Konklusion	side 25
6.2.	Anbefalinger til den videre projektindsats	side 27
	Litteratur m.v.	side 28

Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer

1. Indledning

1.1. Rapportens formål

Nærværende rapport om anbragte børn og unges salg af seksuelle ydelser er udarbejdet af Claus Holm Thomsen fra konsulentfirmaet Hovedværkstedet for Pro Vejle og Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte (VFC Socialt Udsatte). Rapporten er et projektresultat af Pro Vejle, VFC Socialt Udsatte og Vejle Amts Metodeudviklings- og forebyggelsesprojekt vedrørende unge og prostitution, i det følgende benævnt ”ungeprojektet”. Ungeprojektet har til formål at sikre, at anbragte og udsatte unge i Vejle Amt undgår at få erfaringer med salg af seksuelle ydelser. Dette mål søges nået gennem udvikling af redskaber til ansatte indenfor det sociale arbejde på børne- og ungeområdet samt ved at videreudvikle eksisterende metoder for socialt arbejde med unge, således at prostitution eller prostitutionslignende forhold inddrages som en del af den pædagogiske indsats.

Formålet med rapporten er i lyset af projektopgaven at bidrage til en afgrænsning af forståelsen af børn og unges salg af seksuelle ydelser, som tager højde for anbringelsesstedernes erfaringer med denne problemstilling og er brugbar i forhold til deres fremtidige indsats heroverfor. Anbringelsesstedernes hidtidige erfaringer med ”unges salg af seksuelle ydelser” og deres behov i forbindelse med en kvalificering af indsatsen heroverfor beskrives og analyseres. Afslutningsvis perspektiveres der ved opstilling af anbefalinger til den fremtidige forebyggende indsats på området.

Som det vil fremgå af rapportens afgrænsningsdiskussion, er udtryk som ”unges salg af sex” eller ”handel med sex” ikke præcise eller dækkende for den komplekse anvendelse af seksualitet som byttemiddel, der behandles i denne rapport. Når disse udtryk alligevel anvendes i rapporten, er det fordi, det ikke er lykkedes at finde på bedre udtryk, som tillige var sprogligt anvendelige (eksempelvis korte nok) i en formidlingsmæssig sammenhæng som i denne rapport.

1.2. Datagrundlag m.v.

Nærværende rapport bygger på 12 individuelle interviews med personale, der arbejder med udsatte børn og unge, to uddybende fokusgruppeinterviews med medlemmer af projektets følgegruppe, som tillige er ansatte på anbringelsessteder, samt diverse eksisterende materiale om emnet.

1.2.1. Individuelle kvalitative interviews

Pro Vejle og VFC Socialt Udsatte har foranlediget gennemførelsen af 12 interviews med personale på anbringelsessteder, opsøgende institutioner og lign. for udsatte børn og unge i Vejle Amt. Disse 12 interviews er gennemført i perioden 26. maj – 15. juli 2003. Respondenterne er ligeligt fordelt på køn og er i alderen 30-48 år. Henset til at de enkelte institutioner selv har udpeget respondenter til interviews, og at der er tale om et relativt lille udvalg af respondenter, giver det ikke mening i statistisk forstand at betragte respondenterne som repræsentativt udvalgte for gruppen af ansatte på anbringelsessteder for udsatte børn og unge. Omvendt finder Hovedværkstedet, at respondenterne i al væsentlighed har godt kendskab til deres område, og at de erfaringer, som de giver udtryk for i interviewudskrifterne, er så tilpas indbyrdes overensstemmende, at der ikke er grund til at betvivle, at de kan indgå som grundlag for denne rapports relativt bløde konklusioner.

Hovedværkstedet har fået udleveret de færdige interviewudskrifter til brug for udarbejdelsen af nærværende rapport og har således ikke haft indflydelse på udvalg af personer til interviews endsige tilrettelæggelsen af interviews.

1.2.2. Fokusgruppeinterviews

Til supplering og nuancering af de 12 individuelle interviews har Hovedværkstedet gennemført to fokusgruppeinterviews med medlemmer af ungeprojektets følgegruppe. På grund af fire afbud mødte kun to personer frem til det første fokusgruppeinterview og tre personer til det andet, hvilket naturligvis ikke er optimalt med hensyn til at få et bredt erfaringsgrundlag repræsenteret i grupperne og med hensyn til at skabe en udviklende dynamik i gruppernes diskussioner. Af hensyn til ungeprojektets tidsplan fandt Pro Vejle og VFC Socialt Udsatte det imidlertid nødvendigt at gennemføre fokusgrupperne som planlagt.

1.2.3. Eksisterende skriftligt materiale

Foruden ovennævnte materiale, som er indsamlet som et led i ungeprojektets aktiviteter, bygger nærværende rapport på en række foreliggende materiale i form af undersøgelsesrapporter, artikler, bøger og pjecer, som er udleveret til Hovedværkstedet af projektet.

1.2.4. Referencer til data m.v.

Nærværende rapport foregiver ikke at være en videnskabelig afhandling. Rapporten kan i stedet ses som et pragmatisk forsøg på at danne sig et indtryk af emnet ”unges salg af seksuelle ydelser” under inddragelse af og i respekt for de erfaringer, som en række praktikere i det sociale arbejde med ud-

satte unge i Vejle Amt har med emnet. Rapporten skal i det lys skabe overblik og være læsevenlig for såvel opdragsgivere som praktikerne. Rapporten har derfor ikke som i videnskabelige arbejder overalt præcise referencer til baggrundsmaterialet, da teksten derved bliver unødigt tung og omstændelig at læse. I stedet står Hovedværkstedet inde for, at der i datamaterialet er belæg for de anførte vurderinger og konklusioner, hvilket man naturligvis kan forvisse sig om ved at læse dette. Kun hvor viden/eller synspunkter i data vurderes at være kontroversielle, eller hvor der i rapporten anvendes direkte citat eller henvises til konkrete undersøgelser, vil der være mere præcis reference til de enkelte kilder.

1.3. Redegørelse for rapportens opbygning

Rapporten er disponeret således, at der efter denne indledning følger en introduktion til emnet ”unges salg af seksuelle ydelser”, der redegør for danske og udenlandske beskrivelser af emnet. Herefter følger et kapitel om problemerne med at definere hvad der menes med ”unges salg af seksuelle ydelser” samt et forsøg på at afgrænse dette fænomen, således at der kan sættes fokus herpå, og så personale på anbringelsessteder og i det opsøgende arbejde kan handle i forhold hertil. Det interviewede personales hidtidige erfaringer med unges salg af seksuelle ydelser beskrives derpå i det følgende kapitel med særlig vægt på personalets opmærksomhed på problematikken og deres indsats heroverfor. Endelig redegøres der for, hvorledes indsatsen mod unges salg af seksuelle ydelser kan kvalificeres på baggrund af den viden, der efterspørges af de praktikere, der har medvirket i interviews og fokusgruppeinterviews bag denne rapport. Afslutningsvis konkluderes der, og der perspektiveres til den fremtidige projektindsats gennem opstilling af anbefalinger.

2. Introduktion til emnet ”unges salg af seksuelle ydelser”

2.1. Erfaringer fra Danmark og udlandet vedr. generel udbredelse af unges salg af seksuelle ydelser

En stikprøveundersøgelse af 289 børn fra ottende til tiende klasse på seks forskellige folkeskoler rundt om i Danmark giver et fingerpeg om, at det ikke er helt ualmindeligt, at unge oplever at blive tilbudt betaling for sex. Elleve (8,5 %) af drengene og 31 (19,4 %) af pigerne tilkendegav således at have modtaget tilbud om betaling for sex. Hyppigst er tilbuddet kommet fra bekendte eller tilfældige personer, som de unge havde mødt i byen. Ifølge undersøgelsen var tre drenge og en pige indgået i et seksuelt forhold mod betaling (Straarup Søndergaard, 2004, s. 129-134). Mere videnskabelige undersøgelser af omfanget af salg af seksuelle ydelser blandt danske unge mangler stort set. Dog viser en undersøgelse om seksuelle overgreb i barndommen, at 59 ud af 5.817 svarpersoner, dvs. 0,9

% har haft seksuelle erfaringer med ældre personer mod betaling eller anden ydelse (Helweg-Larsen og Bøving Larsen, 2002, s. 97), hvilket dog ikke i nærværende rapport sammenhæng fuldt ud er dækkende for unges salg af sex, idet modydelserne, som det vil fremgå, ikke nødvendigvis kommer fra personer, der er ældre end den unge. Man kan måske få et indtryk af problemets omfang gennem undersøgelser fra vores skandinaviske nabolande.

En norsk spørgeskemaundersøgelse blandt 10.812 unge i Oslo i alderen 14-17 år viste, at i alt 1,4 % af de unge havde prøvet at sælge seksuelle ydelser mindst en gang. Mere end tre gange så mange drenge som piger havde solgt seksuelle ydelser. Den gennemsnitlige debutalder for salg af sex var for drengenes vedkommende 12,6 år, mens den for pigernes vedkommende var 14,1 år. De stærkeste sammenhænge mellem salg af sex og forskellige mulige årsagsvariable var knyttet til adfærdsproblemer, alkoholproblemer og brug af narkotika (Pedersen og Hegna, 2000. s. 1).

I en tilsvarende undersøgelse blandt 4.343 svenske unge angav 1,4 % af de unge, at de havde solgt sex mod betaling. Fordelt på køn gjaldt dette for 1,0 % af pigerne og 1,8 % af drengene. Gennemsnitsalderen for debut med salg af sex er noget højere end i den norske undersøgelse, hvilket kan hænge sammen med, at den svenske undersøgelse er baseret på gymnasieelever, mens den norske undersøgelse er baseret på skoleelever. Men også i den svenske undersøgelse var drengenes gennemsnitlige debutalder med salg af sex lavere end pigernes. Mere end halvdelen af de unge, der havde solgt sex, havde fået penge som modydelse, mens ting, eksempelvis tøj, tillige syntes at være et populært betalingsmiddel til pigerne. De unge er hyppigst, dvs. i omkring en tredjedel af tilfældene, kommet i kontakt med køberne gennem kammerater, men også internettet (navnlig for pigernes vedkommende) og værtshuse (navnlig for drengenes vedkommende) er hyppigt nævnte kilder til kontakt med køberne (Svedin og Priebe, 2004, s. 14-17). Den svenske undersøgelse viser, at unge, der har solgt sex, har en række erfaringer, der adskiller dem påfaldende fra gruppen af unge, der ikke har solgt sex. Unge, der har solgt sex, har eksempelvis oftere erfaring med forskellige former for sex, samt med seksuelle overgreb, ligesom disse unge oftere har drukket alkohol fra en tidligere alder og i større mængde, oftere er rygere osv. (Svedin og Priebe, 2004 s. 23-44).

På baggrund af den norske undersøgelse skønnes det, at ca. 1.200 danske unge mellem 13 og 22 år ud af i alt 520.141 personer i aldersgruppen har prostitueret sig mindst ti gange indenfor de seneste 12 måneder (Christensen, 2003, s. 47).

Set i forhold til en ungdomsårgang kan omfanget af unges salg af seksuelle ydelser synes meget lille. Det er imidlertid Hovedværkstedets vurdering, at der for så vidt angår den norske og den svenske undersøgelse formentlig vil være tale om nogen underrapportering. Begge undersøgelser bygger på de unges udfyldelse af spørgeskemaer, og selvom svar er angivet anonymt, kræver

det stor selverkendelse og mod at angive, at man har dyrket sex under forhold, som kan betegnes med det stærkt nedsættende ord: prostitution. Dertil kommer, at begge de udenlandske undersøgelser lægger op til en forståelse af ”salg af seksuelle ydelser”, som kan fremkalde billedet af den prostituerede på gaden eller massageklinikken, som de unge formentlig sjældent vil kunne identificere sig med. Den norske undersøgelse stiller således spørgsmålet ”Har du i løbet af de sidste 12 måneder utført seksuelle tjenester mot betaling” (Pedersen og Hegna, 2000. s. 3). Den svenske undersøgelse anvender forståelsen ”sälja sexuella tjänster mot ersättning/pengar”, hvor det så overlades til den, der skal svare på skemaet at definere, hvad der menes med ”sälja” og ”ersättning” (Svedin og Pribe, 2004, s. 5). Den svenske undersøgelse har ganske vist underspørgsmål, under hvilken det skal angives, hvilken type betaling, man har modtaget for sex, og det er her foruden penge muligt at angive mad, tøj, rejser og lign. (ibid. s. 16). Alligevel vil selve sprogbrugen i undersøgelsen efter Hovedværkstedets vurdering resultere i, at kun unge, der er meget bevidste om, at de har handlet med deres seksualitet, vil angive, at de har solgt sex, hvad enten denne bevidsthed har været til stede hele tiden eller er opstået senere. Imidlertid vil unges udveksling af sex mod betaling ikke altid være så entydig. Byttet kan være underforstået, som når unge modtager gratis drinks på barer og synes, at de er nødt til efterfølgende at gå i seng med giveren, eller når den unge får en strøm af gaver, som aldrig er nævnt som betaling for sex, men hvor den unge ved eller fornemmer, at gavestrømmen vil ophøre, hvis det seksuelle forhold ophører og af den grund fortsætter det seksuelle forhold. Unge, der er indgået i denne type forhold, vil efter Hovedværkstedets vurdering kun i ringe omfang have angivet, at de har solgt sex.

Hertil kommer, at der ikke nødvendigvis er konsensus om, hvad der menes med sex. Den svenske undersøgelse giver ganske vist mulighed for at angive, hvilke typer af sex man har deltaget i mod betaling (ibid.), men som det også fremgår af interviews med pædagogisk personale til denne rapport, så har mange af de udsatte unge en Clintonsk opfattelse af sex¹. Kærtegn, oralsex og lign. kan man ifølge mange af disse unge uproblematisk udveksle med modydelser. Man er ifølge mange af de unge kun prostitueret, hvis man har samleje for penge.

Henset til spørgsmålenes association til den gadeprostituerede og til anvendelsen af ordet ”sælge” samt henset til muligheden af at de unge har en snævrere forståelse af sex, end der forudsættes af spørgeren, er der grund til at antage, at de ovennævnte undersøgelser og skøn udtrykker et absolut minimum med hensyn til omfanget af børn og unges salg af seksuelle ydelser.

¹ USA's tidligere præsident Clinton afviste at have løjet, da han offentligt benægtede at have haft et seksuelt forhold til Monica Lewinsky. Hans begrundelse var, at han forstod et seksuelt forhold som samleje og ikke som oralsex.

2.2. Udsatte unge og salg af seksuelle ydelser

De nævnte undersøgelser og skøn opgør antallet af unge, der har solgt sex, som en procentandel af normalbefolkningen i ungdomsalderen. I den norske undersøgelse var de stærkeste sammenhænge mellem salg af sex og forskellige mulige årsagsvariable knyttet til adfærdsproblemer, alkoholproblemer og brug af narkotika (Pedersen og Hegna, 2000, s. 1). Der vil dermed forventeligt være flere unge, der sælger sex, blandt unge der har adfærds- og misbrugsproblemer end blandt ungdommen generelt. En række undersøgelser af unge piger, der prostituerer sig, viser, at en række yderligere risikofaktorer eller mulige årsagsvariable er forbundet med prostitution. Det drejer sig om tidlige seksuelle overgreb, fysisk mishandling, dårligt fungerende familier, vold i familien og alkoholproblemer i familien (Svedin og Priebe, 2004, s. 6). Dårligt selvværd er tillige en mulig årsag/risikofaktor forbundet med prostitution (Pedersen og Hegna, 2000, s. 2). Endelig viser en stor amerikansk undersøgelse, at den gruppe, der har størst risiko for at blive udnyttet seksuelt, er unge, der er stukket af hjemmefra eller fra diverse institutioner (Svedin og Priebe, 2004, s. 6). På den baggrund vurderer Hovedværkstedet, at andelen af unge, der sælger sex, vil være væsentligt større blandt udsatte unge end blandt ungdomsgruppen som helhed.

Efter den norske undersøgelse har 1,4 elev for hver 100 elever mellem 14 og 17 år prøvet at sælge sex. Hvis disse tal kan overføres til Danmark, vil en gennemsnitsskole have en elev, der har prøvet at sælge sex for hver fire til fem klasser (med 20-25 elever) i den pågældende aldersgruppe. Hvis man derimod forsøgsvis antager, at alle unge, der har prøvet at sælge sex, tilhører de 10 % af børnene, der udsættes for de største eller fleste risikofaktorer, vil 1,4 ung ud af hver 10 (eller næsten tre ud af 20) af disse udsatte unge have været involveret i salg af sex. Hvis denne antagelse om sammenhæng mellem udsatte børn og salg af sex er blot tilnærmelsesvis rigtig, er det sandsynligt, at lærere, der arbejder på særligt belastede skoler, og pædagogisk personale, der arbejder med udsatte unge, ret ofte vil møde unge, der har prøvet at sælge sex, selv ud fra det relativt forsigtige skøn over omfanget af problemet, som de nævnte undersøgelser er udtryk for. Denne antagelse underbygges af de 12 interviews med socialarbejdere, der arbejder med udsatte børn og unge, som er en del af datagrundlaget for denne rapport. Direkte adspurgt om de har eller har haft kendskab til, at unge, som de har arbejdet med, har prostitueret sig, svarer kun omkring halvdelen ja. Det er imidlertid tydeligt, at de interviewede forbinder spørgsmålet med en traditionel prostitutionsforståelse, dvs. med gadeprostitution eller prostitution i massageklinikker. I løbet af interviewene viser det sig således, at stort set alle socialarbejderne har haft kendskab til eller mistanke om, at en pige har haft sex med mænd eller andre unge for gaver, cigaretter, social accept eller lignende.

Definitionen af det problematiske synes således at være vigtig for opmærksomheden på emnet.

2.3. Kommunernes kendskab til unge i prostitution

Det daværende PRO-Centret i Danmark har undersøgt kommunernes kendskab til unge, der har erfaringer med prostitution, ved hjælp af en spørgeskemaundersøgelse til de kommunale forvaltninger. Undersøgelsen afslørede et samlet kommunalt kendskab til i alt 51 unge i prostitution i hele Danmark. Dette skal ses i forhold til en ungdomsgruppe mellem 13 og 21 år på i alt 520.141 personer, hvilket giver en andel på ~ 0,01 %, altså meget langt fra de norske og svenske undersøgelser af problemets omfang. I Vejle Amt havde kommunerne i alt kendskab til 9 unge i prostitution, hvilket set i forhold til en samlet ungdomsgruppe i amtet på 35.488 personer svarer til en andel på 0,025 % (Christensen, 2003, s. 17). Der synes således at være meget stor forskel imellem det formodede antal af unge, der sælger sex, og antallet af unge i prostitution, som kommunerne har kendskab til selv med forbehold for, at nogle af de unge kun har prostitueret sig en gang. Noget kunne tyde på, at unge der sælger sex er et overset problem, og at der er god grund til at sætte fokus på denne problemstilling, - ikke mindst blandt personale der arbejder med udsatte unge.

2.4. Opsummering

Undersøgelser indikerer, at omkring 1,4 % af alle unge har prøvet at sælge sex. Salg af sex er mest udbredt blandt drenge, som tillige debuterer tidligere end pigerne som sælgere af sex. Der er imidlertid grund til at antage, at problemet reelt er større, end undersøgelserne giver udtryk for, blandt andet fordi næppe alle unge, der reelt handler med deres seksualitet, kan forventes at være bevidste herom. Andelen af unge, der sælger sex, må forventes at være særligt stor blandt udsatte unge, idet en række af de risikofaktorer, som disse ofte udsættes for, tillige knytter sig til unge, der sælger sex. Både lærere på socialt belastede skoler og socialarbejdere må derfor antages ret ofte at møde unge, som sælger sex, uden nødvendigvis at være opmærksomme herpå. Stort set alle de interviewede socialarbejdere har da også haft kendskab til eller mistanke om unge, der har haft sex mod en eller anden form for betaling. En undersøgelse blandt danske kommuner viser imidlertid, at kommunerne kun har kendskab til en meget lille del af det antal unge, der formodes at sælge sex, hvorfor der kan være grund til at skærpe fokus på problemstillingen.

En sådan fokussætning af unges salg af sex forudsætter imidlertid en afgrænsning af problemet, som er anvendelig og genkendelig i netop pædagogisk personales arbejde med de unge, hvilket næste kapitel vil beskæftige sig med.

3. Problemafgrænsning ”Unge salg af seksuelle ydelser”

3.1. Om behovet for en definition/afgrænsning

Som det fremgår af ovenstående, er der ikke enighed om en definition af unges salg af seksuelle ydelser. Når en afgrænsning af dette problemfelt er vigtig, skyldes det, at afgrænsningen er med til at definere, hvad der er et problem, og hvad der ikke er. Når eksempelvis de interviewede socialarbejdere bliver spurgt, om de er bekendt med, at nogle af de unge, som de arbejder med, har prostitueret sig, svarer kun ca. halvdelen ja. Imidlertid kommer praktisk taget alle senere i interviewet ind på eksempler på eller bekymringer for unge, som har anvendt deres seksualitet som middel til at få en eller anden modydelse. Ordet ”prostitueret” kalder formentlig her et billede frem, som mange af socialarbejderne ikke kan identificere deres unge med. Enhver praktisk anvendelig definition eller afgrænsning må såvel relatere sig til det fænomen, der skal defineres, som til den sammenhæng definitionen skal anvendes i. Skal man forbedre indsatsen for anbragte og udsatte børn og unge vedrørende salg af seksuelle ydelser, må man finde en definition eller afgrænsning, som socialarbejderne kan relatere de unges adfærd til. I det følgende vil Hovedværkstedet forholde sig til definitionsdiskussionen ud fra følgende praktiske udgangspunkt: *I hvilket omfang er den foreslåede definition/afgrænsning anvendelig for socialarbejdere, som skal arbejde med de udsatte unge?*

3.2. Om definitionsproblemerne

I litteraturen om unges salg af seksuelle ydelser, spiller definitionsdiskussionen en vigtig rolle, fordi definitionen i undersøgelser beskriver det problem, der undersøges, men også fordi en definition er med til at stemple en bestemt adfærd som problematisk, mens en anden adfærd er normal.

En diskussion i den forbindelse handler om, hvorvidt det overhovedet er rimeligt at anvende begrebet prostitution, når det gælder mindreårige, eller om det vil være mere rimeligt, at anvende begreberne ”seksuelt misbrug af unge” eller ”seksuelle overgreb” (Jessen, 1998, s. 11-12). At begrebet prostitution danner billeder, som socialarbejderne ikke kan genkende deres unge i, er behandlet ovenfor. Problemet ved i stedet at fokusere på seksuelt misbrug og seksuelle overgreb, vil efter Hovedværkstedets opfattelse være, at begreberne ”seksuelt misbrug” og ”seksuelle overgreb” signalerer, at der er et ungt og umyndigt offer overfor en krænker, som er ældre og myndig. Det fremgår imidlertid af interviewene, at dette langt fra altid er tilfældet i socialarbejdernes hverdag, hvor byttehandelen med seksuelle ydelser i høj grad finder sted blandt jævnaldrene med samme skadede baggrund, hvorfor det endog kan være vanskeligt at benævne parterne i relationen ”offer” og ”krænker”.

Endvidere nedtoner ord som ”misbrug” og ”overgreb” den unges egen medvirken eller initiativ. En af de interviewede beskriver således en pige, som hurtigt finder ud af, hvem af fyrene, der har flest lomme penge med, hvorefter hun charmerer ham, indtil han har brugt alle pengene på hende. Derefter er hun ikke interesseret i ham mere. Selvom det ikke fremgår klart af interviewet, i hvilket omfang dette forhold er af seksuel karakter, så kunne man sagtens forestille sig, at det var tilfældet. I så fald er det ikke enkelt at fastslå, hvem der er blevet mest krænket. Tilsvarende er det heller ikke sikkert, at nogen af parterne er sig bevidst, at de indgår i en handel med seksuelle ydelser. Dertil kommer, at unge, der har en venskabelig relation til hinanden, næppe heller vil have en oplevelse af, at den ene af dem har foretaget et seksuelt overgreb, eller at de har handlet med seksuelle ydelser. Dette vil formentlig slet ikke være tilfældet, hvor sælgeren ganske vist er i et afhængighedsforhold til køberen, men hvor betalingen ikke består af penge, men af andre typer af tjenester (Björg, 2001, s. 20).

Problemerne med at afgrænse/definere, hvad der menes med unges salg af seksuelle ydelser, handler i hovedsagen om at lave en afgrænsning, der er så bred, at den rummer alle de problematiske aspekter af unges udveksling af seksuelle ydelser, men samtidig så snæver at den reelt afgrænser det problematiske fra det acceptable og alment forekomne.

3.3. Forsøg på en afgrænsning

Ud fra ovenstående overvejelser har Hovedværkstedet udarbejdet følgende forsøg på en afgrænsning/definition:

Der er grund til bekymring og handling, når ”en ung anvender sin seksualitet som middel til at opnå noget, som ikke udspringer af den unges egne seksuelle behov, eksempelvis i form af kontant betaling, ikke seksuelle modydelser, gaver eller adgang til sociale fællesskaber.”

Denne afgrænsning har efterfølgende været sat til diskussion i de to fokusgrupper, dels for at få socialarbejdernes bidrag, og dels for at få et indtryk af, i hvilket omfang afgrænsningen passer til de problemstillinger, som socialarbejderne oplever vedrørende unges salg af seksuelle ydelser. Fokusgrupperne fandt, at afgrænsningen stort set dækkede de forhold, som socialarbejdere bør skride ind overfor. Dog fandt de ikke, at den dækkede de hyppigt oplevede forhold, at den unge går i seng med eller går med til grænseoverskridende seksuelle eksperimenter for at blive accepteret af kæresten, eller få tryk, nærhed og betydning. Tilsvarende dækker afgrænsningen ikke de forhold, hvor den

unge stiller sig seksuelt til rådighed for voksne mænd eller kvinder for at få den voksenkontakt og voksenomsorg, som de udsatte unge som oftest mangler. Hovedværkstedet erkender, at opmærksomhed på disse mere ”bløde” former for handel med seksualitet er væsentlig for det pædagogiske arbejde. Som det blev diskuteret i den ene fokusgruppe, er det ikke nødvendigvis sådan, at det skader den unge mere at få penge for seksuelle ydelser end at levere dem for at blive accepteret. Tværtimod har unge, der har været nødt til at levere seksuelle ydelser blot for opmærksomhed, tryghed eller menneskelig accept, det rigtigt skidt med dette. Henset hertil har Hovedværkstedet efterfølgende formuleret afgrænsningen således:

Der er grund til bekymring og handling, når ”en ung anvender sin seksualitet som middel til at opnå noget, som ikke udspringer af den unges egne seksuelle behov, eksempelvis i form af kontant betaling eller andre ikke seksuelle modydelser såsom gaver, tryghed, adgang til sociale fællesskaber herunder accept fra kæresten, eller voksenkontakt og omsorg.”

For så vidt angår leveringen af seksuelle ydelser mod accept fra kæresten, skal det bemærkes, at afgrænsningen her omfatter forhold, der tillige kan findes blandt andre unge end udsatte unge. Forskellen er imidlertid, at udsatte unge sjældent oplever at have noget valg i den forbindelse jf. diskussionen s. 16. Ovenstående afgrænsning er således langt bredere end afgrænsningen i straffelovens § 223 a, som lyder

”Den, der som kunde mod betaling eller løfte om betaling har samleje med en person under 18 år, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.”

Denne forskel skyldes, at en række forhold, som der ikke er grundlag for at kriminalisere juridisk, stadigvæk kan være problematiske set i fra en socialarbejders faglige synsvinkel.

3.4. Opsummering

En gennemgang af interviewene viser, at en definition eller afgrænsning af emnet ”unges salg af seksuelle ydelser” har betydning for, om socialarbejderne er opmærksomme herpå. Der er i litteraturen en del diskussion af hvorledes emnet rimeligt defineres og afgrænses. I denne rapport er egenheden af definitioner/afgrænsninger vurderet ud fra, om de passer på den virkelighed socialar-

bejderne møder i arbejdet med de unge. Efter at have testet et forslag til afgrænsning i fokusgrupperne er Hovedværkstedet nået frem til en afgrænsning, se afsnit 3.3. ovenfor.

4. Socialarbejdernes hidtidige erfaringer med ”unges salg af seksuelle ydelser”

4.1. Kendetegn ved de udsatte unge som er i farezonen for at handle med deres seksualitet

Socialarbejderne, som har medvirket i interviews og fokusgruppeinterviews til brug for denne rapport kommer fra meget forskellige institutioner. Nogle er observationshjem, andre egentlige institutioner for anbringelse af børn udenfor hjemmet og atter andre er opsøgende institutioner enten med fast tilknyttede unge eller med gadearbejdere. Institutionernes unge er typisk i teenagealderen, dog har flere af dem tillige tilknyttet unge i tyverne, som fortsat har behov for støtte og vejledning. De fleste af institutionerne arbejder både med piger og drenge, men det er tydeligt, at socialarbejdernes fokus er på pigerne, når det gælder handel med seksuelle ydelser. Fælles for institutionerne er, at de unge kan betegnes som ”udsatte” unge, det vil sige unge, som har oplevet massive omsorgssvigt, og som for manges vedkommende er marginaliserede i forhold til den øvrige ungdomsgruppe. Fokusgruppemedtagerne og mange af de interviewede betragter de fleste af disse unge som værende i risikozonen for at havne i forhold, hvor de handler med deres seksualitet. Det fremgår af interviews og fokusgruppeinterviews, at de udsatte unge typisk er karakteriseret ved:

Manglende selvværd. Der er tale om unge, der er såvel følelsesmæssigt og omsorgsmæssigt forsømt, og som sjældent har oplevet at være værdsat og dermed fået et indtryk af at være noget værd. De har ofte ingen viden om, at livet kan være anderledes og stiller derfor ikke krav til tilværelsen eller til deres omgivelser og ved typisk ikke, hvad de vil med deres liv. De er vant til, at deres grænser ikke respekteres og sætter derfor sjældent grænser for, hvad de vil deltage i – heller ikke seksuelt!

Følelsesmæssig og materiel nød. Det er unge, der higer efter tryghed, kærlighed og accept, men da de ikke er vant til at få det, kan de ikke altid sondre mellem reelle følelser og overfladiske, eller de må nøjes med de overfladiske. Tilsvarende kan der være tale om unge, der ofte mangler basale materielle ting som husly, tøj og penge. Det er i det hele taget unge, der må ”nøjes med”. Nogle af de unge har behov for at finansiere et stort stof- eller alkoholforbrug.

Manglende viden om deres krop. Mange af de unge er debuteret seksuelt i en meget tidlig alder, men har alligevel meget lidt viden om deres krop og seksualitet. Mange af pigerne ved ikke elementære ting om menstruation og graviditet, eller at sex også kan være en god oplevelse for piger.

Flygtige sociale kontakter. Mange af de unge er ude af stand til at knytte varige venskaber eller indgå i længerevarende kæresteforhold. De har ofte vanskeligheder med at omgås andre socialt.

Problemkomplekser. Mange af de unge færdes i miljøer karakteriseret ved stof- og alkoholmisbrug, vold, opløste familier, kriminalitet, adfærdsforstyrrelser mv. Seksuelle problemer er således kun et blandt flere alvorlige problemer, som de unge og deres socialarbejdere skal forholde sig til.

Boks 1: De udsatte unge

Citater fra interviews og fokusgruppeinterviews med socialarbejdere

”En pige sagde til mig: *Du skal møde Pia, det er min allerbedste ven!* Jeg spurgte: *Hvor længe har du kendt hende?* Hun svarede: *Siden i lørdags.*”

”De her piger higer efter betydning: Bare det at kunne sige, at man er Mohammeds kæreste eller Allans, så er man da noget.”

”Jeg prøver at være meget opmærksom på ikke at gå ind over de unges grænser. Men der er ikke nogen...”

”...den gruppe, som vi arbejder med er lette ofre, fordi de har nogle behov for kærlighed og ømhed og også tit har en forskruet ide om, hvad det er.”

”Selvom de ved meget om sex, så ved de ingenting alligevel.”

”Det er svage børn, som ikke har almindelige stoppemekanismer, og de ved ikke, hvad de skal finde sig i fra deres kærester.”

”En pige, jeg snakker med om det her, bliver ked af det og græder og fortæller: *Jeg gør nogle ting der er ubehagelige, jeg gør nogle ting, jeg ved der er dumt.....Men jeg ved ikke, hvordan jeg skal lade være.*”

4.2 Eksempler på unges handel med sex oplevet af socialarbejdere

Som nævnt svarer omkring halvdelen af de interviewede socialarbejdere ”nej”, når de spørges, om de er bekendt med, at nogle af de unge, som de arbejder med, har prostitueret sig. I løbet af interviewene viser det sig alligevel, at den helt overvejende del af socialarbejderne har kendskab til eller i hvert fald stærk mistanke om, at unge handler med deres seksualitet, når det ses ud fra den forståelse, som udtrykkes i afgrænsningen i afsnit 3.3. ovenfor. Karakteren af denne handel spænder fra en pige på 14 år, der flere gange har solgt sex for 500 kr., til pigen, der, på trods af at hun ikke kan lide det, er gået i seng med en fyr for bare at få følelser, tryghed og kærlighed. Der er i den ene ende af spekteret tale om forhold, som man traditionelt vil benævne prostitution, mens der i den anden ende er tale om forhold, som i sin fremtrædelsesform tillige vil kunne findes blandt unge i øvrigt.

Ud fra en forståelse af at seksualitet heller ikke i velfungerende forhold blandt almindelige unge altid er gensidigt lystbetonet, opstod der i den ene fokusgruppe en diskussion af, hvorfor sådanne forhold blandt de udsatte unge skal betragtes som et problem, der bør sættes ind overfor. Det blev her fremhævet, at almindelige stærke unge har et valg: de kan vælge at tilfredsstille kæresten, selv når de egentlig ikke selv har lyst, men de kan også lade være. De vil kunne få andre kærester, og de vil kunne få tryghed, kærlighed og accept andre steder. De udsatte unge har typisk ikke dette valg eller vil med deres lave selvværd ikke opleve at have dette valg, men handler af nød. De vil typisk kun kunne få kærester, der udnytter dem og behandler dem skidt. Hvis kæresten forlader dem, er der ingen andre steder, hvor de vil kunne få kærtegn, beskyttelse, eller noget der blot kan minde om kærlighed. Tilsvarende gælder gaver, husly og oplevelser. Deres eneste mulighed for at opnå disse goder, vil være at stille sig til rådighed for tilfredsstillelsen af andre. At være til rådighed for andres seksualitet bliver dermed let et mønster for disse unge. De gør sig selv til midler for andre, og ikke til mål.

Boks 2

Unge der handler med deres seksualitet

Eksempler fra interviews og fokusgruppeinterviews

(faktiske forhold uden betydning for eksemplet kan være ændret for at sikre anonymitet)

To piger besøger en tatovør, fordi den ene vil have lavet en tatovering. Den anden vil også gerne tatoveres, men har ingen penge. Tatovøren fortæller pigen, at han før har lavet tatoveringer gratis på en pige, hvis hun tog alt tøjet af. Pigen siger så: ”Jamen det er i orden med mig” Hun smider tøjet og får sin tatovering.

En pige bliver kontaktet per telefon under en fest af nogle drenge, som ikke må komme ind. Drengene lægger ikke fingre i mellem og fortæller direkte, hvad de vil bruge hende til. Hun bliver således kaldt ud af festen for at tilfredsstille dem.

Nogle piger uden penge køres hjem fra byen af indvandrerdrengene, der ikke drikker. Pigerne betaler for køreturen med sex.

En pige lægger sin profil med et ret afklædt billede på en datingside på internettet. Når hun får kontakt med en mand, tager hun så toget til byen, får en tur i nattelivet, leverer varen og tager så hjem igen. Hun anvender en almindelig datingside, men hun bruger den til at skaffe sig oplevelser til gengæld for seksuelle ydelser.

”Der er en gruppe i XXXX, der kaldes burgergruppen. Pigerne har sex for en burger.” Citat fra fokusgruppeinterview.

”De har ikke engang lyst til sex. De ved ikke, at det kan være en nydelse. De tror, at det skal gøre ondt.” Citat fra fokusgruppeinterview.

”Vi har en pige, der når vi tager på ferie, spotter en eller anden ud, som er den der har flest lomme penge med....Jamen de lomme penge er lynhurtigt brugt på to dage, fordi så er det ham, der køber drinks til hende, og..... Hun kan simpelthen snøre de der ”knejter”.” Citat fra interview.

”Jeg har ikke mødt nogle af de piger her, der synes sex er rart. De ligger bare stive som pinde imens. Nogle af dem fortæller mig, at de ligger og krammer en bamse imens.” Citat fra fokusgruppeinterview.

I betragtning af at de norske og svenske undersøgelser viser, at der er flere drenge, der har prøvet at prostituere sig end piger, er det bemærkelsesværdigt, at de interviewede stort set kun har kendskab til piger, der handler med deres seksualitet. I fokusgrupperne udspandt der sig en diskussion af årsagerne hertil. Indledningsvis gik det tydeligvis op for deltagerne, at der her var et punkt, som de havde meget lidt opmærksomhed på. De formoder, at det for drengenes vedkommende hovedsageligt vil være homoseksuelle ydelser, der sælges, hvorfor dette er ekstra tabubelagt og

dermed vanskeligere at opdage. Fokusgrupperne fandt således, at trækkerdrengene har den laveste status overhovedet. Af samme grund formodes drenge, der sælger sex, at gøre, hvad de kan, for at skjule signalerne. Tilsvarende formodes drenge, der sælger sex, i højere grad at tilhøre et egentligt prostitutionsmiljø, hvor sex udveksles for penge. Ifølge fokusgrupperne kan drengene ikke ligesom pigerne få adgang til sociale fællesskaber ved at stå til rådighed med seksuelle ydelser, hvorfor dette problem formodes at være stort set ikke eksisterende for drengenes vedkommende.

Hovedværkstedet finder, at fokusgruppernes synspunkter kan bruges som forklaring på afvigelsen i forhold til de svenske og norske undersøgelser med hensyn til drengenes salg af sex. Som det blev nævnt i afsnit 2.1., kan kun unge, som er meget bevidste om, at de sælger sex, formodes at svare bekræftende på dette spørgsmål i den norske og den svenske undersøgelse. Hvis drengenes salg af sex først og fremmest er salg for penge, er der grund til at antage, at drengene generelt vil være mere bevidste om, at de sælger sex, end pigerne vil være, hvilket giver sig udslag i undersøgelserne. Omvendt er der grund til at antage, at flere piger end drenge handler med deres seksualitet, når salg af sex defineres som i afgrænsningen i denne rapport's afsnit 3.3., fordi sex sjældent kan anvendes af en dreng som modydelse for social accept. Dertil kommer, at sælgere af homoseksuelle ydelsers lave status formentlig gør, at de færreste vil udsætte sig for denne status for små fortjenester som burgers, cigaretter og lign. Endvidere må der formodes at være væsentligt færre homoseksuelle end heteroseksuelle, hvilket i sig selv vil medføre, at efterspørgslen på drenge, der handler med seksuelle ydelser, vil være mindre, forudsat at det fortrinsvis er mænd, der køber sex. Da heteroseksuelle drenge både skal overtræde deres grænse i forhold til at handle med sex og overtræde deres seksuelle naturs og kulturs grænse, må også dette forhold bidrage til at forklare, de interviewedes manglende iagttagelse af salg af sex blandt drenge. Endelig kan det ikke afvises, at alene vores kulturs stereotype opfattelse af prostitution, som noget kvinder gør, samt det forhold at de fleste medvirkende socialarbejdere er kvinder, kan føre til særlig opmærksomhed på kvinder som ofre for handel med seksualitet.

Som det ses, er der ikke tale om "kunder" i gængs forstand i mange af de tilfælde, hvor socialarbejderne oplever, at unge handler med sex. Det er ret få tilfælde, hvor socialarbejderne er bekendte med, at de unge i traditionel forstand sælger sex for penge. I disse få tilfælde er "kundebegrebet" naturligvis relevant. I de tilfælde hvor sex udveksles med drinks, tøj, oplevelser, husly m.v. fra mænd, som pigerne ikke kender på forhånd, kan ordet "kunde" måske i nogle tilfælde have analytisk relevans, men hverken manden eller den unge vil formentlig selv opfatte forholdet som et kunde/sælger forhold. Den unge vil ifølge interviewene typisk møde disse mænd gennem venner, i byen eller på internettet. For så vidt angår de forhold, hvor den unge bytter sex med social accept,

tryghed eller ømhed, er der trods handelselementet som oftest tale om en form for kammeratskabsforhold eller kæresteforhold, hvor forkvaklet disse forhold så end må synes at være. Kontakten er således ikke alene begrænset til handelen med den seksuelle ydelse, hvorfor ”kunde” og ”sælger” er dårligt dækkende begreber for denne relation. Mange af drengene i disse forhold er ligesom pigerne omsorgssvigtede og må ligesom pigerne formodes at have vanskeligt ved at indgå i normale ligeværdige relationer til andre unge. De vil formentlig ligesom pigerne selv lide skade i forhold, hvor der handles med seksualitet, på grund af den afstumpethed som denne handel fra begges side er udtryk for.

Der udspandt sig endvidere i fokusgruppen en diskussion af, i hvilket omfang og hvorfor, det er skadeligt at handle med sin seksualitet. Det blev i den forbindelse indledningsvis nævnt, at pigernes småhandlen med deres seksualitet kunne være starten på en karriere som egentlig ”professionel” prostitueret, en bekymring som tillige deles af en række af socialarbejderne i de individuelle interview. Dette førte til diskussion af, hvorvidt det var mest skadeligt, at sælge seksuelle ydelser for social accept eller for penge. Det ene hovedsynspunkt her var, at salg for penge stempler den unge entydigt som prostitueret. Det andet synspunkt var, at salg for penge gør prostitutionen til et arbejde, eller noget man er nødt til at gøre for at overleve, hvorved det kan være lettere at lægge bag sig. Omvendt berører salg af sex for social accept mere den unges identitet, og det er oplevelsen, at de unge, der er bevidst om, at de indgår i denne handel, har det meget dårligt med det.

Fokusgruppernes deltagere finder, at det skadelige ved at handle med seksualiteten er, at det let bliver en del af et mønster, hvor den unge overskrider sine grænser og generelt kommer til at stå til rådighed for andre og lade sig byde, hvad andre har lyst til. Den unge får et forkert indtryk af livet og lærer ikke at forvente noget, men at nøjes.

4.3. Hvilke signaler udviser unge, der sælger sex?

Som følge af, at handelen med seksuelle ydelser er et meget forskelligartet fænomen, er det ikke enkelt at opstille en liste med klare signaler hos de unge, som man som socialarbejder skal være opmærksom på i den forbindelse. Hvor sex betales med materielle modydelser, kan signalerne være, at den unge pludselig har penge eller ting, som vedkommende vanskeligt kan være kommet i besiddelse af på andre måder end gennem kriminalitet eller prostitution. En del af de interviewede er da også netop blevet opmærksomme på unges handel med seksualitet ved, at den unge pludselig havde fået en ny dyr jakke el. lign. Vanskeligere bliver det naturligvis i de tilfælde, hvor den unge bytter sex mod mindre iøjnefaldende betaling som cigaretter, burgers, transport hjem fra byen m.v., som tillige nævnes i interviews. Her kan signalerne vanskeligt være andet end udsagn fra den unges selv

eller fra dennes kammerater samt generelle tegn på manglende trivsel hos den unge. Endnu vanskeligere er det naturligvis at opstille en liste over mulige signaler, hvor den unges betaling for at stille sig til rådighed seksuelt er adgang til sociale fællesskaber eller til tryghed, ømhed og betydning. Hovedværkstedet vurderer, at denne form for seksuel udveksling alene vil kunne afsløres gennem samtale på baggrund af et godt kendskab og tillidsforhold til den unge generelt. Det er i pædagogisk arbejde med de unge nødvendigt at tale med dem om seksuelle problemstillinger herunder om handel med seksuelle ydelser. De beskrivelser, som socialarbejderne giver af de kammeratskabs- og kæresteforhold, hvor denne udveksling finder sted, antyder, at det ville være relevant løbende at tage disse emner op med såvel drenge som piger med henblik på at skabe en sundere seksualkultur.

De interviewede i fokusgrupperne fandt, at de generelt har erfaring for, at de unges udsagn er troværdige, når de beretter om, at en kammerat foretager sig problematiske ting herunder også indgår i problematiske seksuelle forhold.

4.4. I hvilket omfang er anbringelsesstederne opmærksomme på unge, der sælger sex?

Det fremgår af såvel interviews som fokusgruppeinterviews, at socialarbejderne må forholde sig til en bred vifte af sociale problemer i forhold til de unge og tale med de unge herom. De interviewede socialarbejdere fra Vejle Amt finder generelt heller ikke, at der er emner, som de har vanskeligt ved at tale med de unge om, heller ikke for så vidt angår seksualitet. Hovedværkstedet vurderer, at disse udsagn er troværdige, idet man næppe kan arbejde professionelt med udsatte unge i teenagealderen uden at kunne tale om seksualitet med dem, hvis problemstillinger af seksuel karakter kommer op.

Ud fra de individuelle interviews alene lader det sig vanskeligt afgøre, om socialarbejderne har fokus på unges handel med seksualitet. Seks af de 12 interviewede tilkendegiver, at de har haft emnet oppe til drøftelse i medarbejdergruppen enten i forhold til konkrete problemer med unge eller som mere generelt tema på personalemøder mv. Stort set alle de interviewede, der spørges herom, finder emnet prostitution relevant i forhold til deres målgruppe.

For yderligere at afdække i hvilket omfang, der er fokus også på de mere gråzoneagtige sider af unges salg af seksuelle ydelser, blev følgende spørgsmål stillet til deltagerne i de to fokusgrupper:

Hvad er jeres reaktion, hvis jeg siger, at ”anbringelsesstederne klart ville skride til handling, hvis de blev opmærksomme på, at en af deres unge på 15 år færdedes i prostitutionsmiljøet, men de ville ikke nødvendigvis handle, hvis den unge har sex med andre unge for cigaretter eller for at være med i en gruppe/klike eller lign.”

Alle deltagerne tilkendegav, at de naturligvis ville handle, hvis deres unge færdedes i prostitutionsmiljøet. Det samme var tilfældet i forhold til gråzoneproblematikken, hvor den unge har sex for cigaretter eller social accept: ”Vi reagerer, hvis vi ser signaler på det,” som en af deltagerne sagde. Fokusgruppeditagerne fandt tillige, at det samme ville være tilfældet for deres kollegaers vedkommende. Omvendt ville flere af deltagerne i fokusgrupperne gerne medgive, at normalitetsbegrebet kunne komme lidt i skred, når man arbejder med udsatte unge: ”Nogle gange ser vi igennem fingre med noget, som vi ikke ville acceptere, hvis det havde været vores eget barn”, som en deltager sagde. Omvendt fandt en deltager, at det var en professionel opgave at leve sig ind i de unges liv, og at den unge ikke nødvendigvis skal påtvinges socialarbejderens normalitetsbegreb. Disse nuancer er taget med for at vise, hvilke hensyn socialarbejderens fokus på navnlig gråzoneprostitutionen naturligt må balancere imellem.

Der var delte meninger i fokusgrupperne om, hvorvidt unges salg af seksuelle ydelser er i fokus hos socialarbejderne. Socialarbejderne tager masser af problematiske forhold op med de unge, herunder problemstillinger af seksuel karakter. I den forbindelse kan de blive opmærksomme på prostitutionslignende forhold, som de i givet fald vil tage fat om, men der synes ikke at være automatisk fokus på denne problemstilling, på samme måde som der synes at være på eksempelvis misbrug af stoffer og alkohol.

4.5. Anbringelsesstedernes indsats overfor ”unges salg af seksuelle ydelser”

Indsatsen mod ”unges salg af seksuelle ydelser” lader sig vanskeligt beskrive løsrevet fra socialarbejdernes indsats i forhold til de unges øvrige problemer. En stor del af indsatsen handler ifølge interviews og fokusgruppeinterviews om at skabe et tillidsforhold til den unge, som gør, at man kan tale om de uheldige adfærdsmønstre med den unge og hjælpe den unge med at reflektere over egen adfærd samt finde alternative og mere hensigtsmæssige adfærdsformer. Flere af deltagerne i fokusgruppen nævner i den forbindelse, at de anvender kognitive metoder i samtalerne med den unge. Formålet hermed er at ændre den unges tanker vedrørende sine muligheder, eksempelvis at der kan være andre og bedre muligheder for at få social accept end at stille sig til rådighed seksuelt.

Praktisk taget alle socialarbejderne i de individuelle interviews ville inddrage deres kollegaer eller ledelse i deres overvejelser, hvis de blev bekendt med prostitution blandt de unge. Flertallet nævner dertil eksplicit, at de ville underrette kommunen. Når ikke alle direkte nævner, at de vil foretage en underretning af kommunen, skyldes det formentlig, at mange af socialarbejderne netop er tilknyttet de unge på baggrund af en kommunal beslutning herom, hvorfor orientering formodes at ske som en del af den løbende sagsbehandling. Tilsvarende vil indsatsen mod salg af sek-

suelle ydelser for anbragte unges vedkommende naturligt skulle finde sted på anbringelsesstedet, hvorfor underretning af kommunen ikke altid er nødvendig.

4.6. Opsummering: Socialarbejdernes hidtidige erfaringer med ”unges salg af seksuelle ydelser”

Mange af de unge tilknyttet socialarbejdernes institutioner er omsorgssvigtede og vurderes at være i farezonen for at komme til at indgå i handler med seksualitet. De unge færdes endvidere i miljøer kendetegnet af adskillige alvorlige sociale problemer og udsættes for risikofaktorer, der tillige forbindes med prostitution.

De fleste af socialarbejderne har erfaringer med unge, der handler seksuelle ydelser i bred forstand med modydelser spændende fra kontant betaling til følelsesmæssig og social accept. De unge oplever typisk at være i en nødsituation, hvor de ikke ser andre muligheder end at stille sig seksuelt til rådighed. Socialarbejderne har fortrinsvis erfaringer med salg af sex blandt piger, sandsynligvis fordi gråzoneproblematikken med udveksling af sex for social accept er mere udbredt blandt piger end blandt drenge. Endvidere har socialarbejderne af blandt andet samme årsag heller ikke fokus på denne problematik blandt drenge.

De unge, der handler med deres seksualitet, møder typisk deres seksualpartnere blandt kammerater eller når de er i byen eller via profiler på datingsider på nettet. Kun i sjældnere tilfælde synes ordet ”kunde” at være dækkende begreb for modtageren af de seksuelle ydelser. Selvom udvekslingen af sex med modydelser eksempelvis i form af social accept i mange tilfælde er en gråzoneproblematik i forholdt til prostitution, er der ikke grund til at antage at dette fænomen er mindre skadeligt for de unge, der deltager heri, idet de unge efterhånden danner et mønster, hvor deres grænser systematisk overskrides.

Signalerne om, at en ung er involveret i handel med seksualitet, kan være tegn på større forbrugsudvidelser hos den unge eller udsagn fra andre unge om, at en ung handler med seksuelle ydelser. I situationer hvor de unge stiller sig seksuelt til rådighed for at opnå social accept, vil dette vanskeligt kunne afdækkes uden et tæt tillidsforhold til den unge og opmærksomhed på seksuelle forhold i samtalen med den unge.

Generelt er socialarbejderne vant til at tale med de unge om mange vanskelige problemstillinger herunder seksualitet. Det vurderes, at socialarbejderne vil handle, hvis de i den forbindelse bliver opmærksomme på, at unge handler med deres seksualitet, men emnet synes ikke automatisk at være i fokus. Indsatsen for de unge, der handler med deres seksualitet, handler lige-

som ved andre problemer hos de unge om at skabe refleksion hos den unge og hjælpe med at finde alternative og mere hensigtsmæssige adfærdsformer.

5. En kvalificering af indsatsen på anbringelsesstederne

5.1. Efterspørgsel på viden og redskaber

Såvel i de individuelle interviews som i fokusgruppeinterviews er der blevet spurgt om, hvorvidt indsatsen mod unges salg af seksuelle ydelser kan forbedres gennem tilførelse af viden eller nye arbejdsmetoder. For så vidt angår de individuelle interviews, har Hovedværkstedet som nævnt fået udskrifterne udleveret og har derfor ikke haft mulighed for at spørge uddybende til socialarbejdernes svar eller danne sig et indtryk af svarenes alvor. Problemet er i den forbindelse, at et åbent spørgsmål om, hvorvidt man har behov for mere viden, formentlig af de færreste vil blive besvaret med ”nej”. Spørgsmålet vil derfor let kunne føre til forholdsvis tilfældige tilkendegivelser af, hvilken viden man mener at have behov for. I fokusgrupperne har Hovedværkstedet haft mulighed for at problematisere og spørge undersøgende til socialarbejdernes svar, ligesom processen i gruppen i sig selv er med til at sikre en vis refleksion over svar. Med disse forbehold er der i skemaet nedenfor angivet de hyppigst nævnte typer af viden og metoder, som efterspørges i såvel individuelle interviews som fokusgruppeinterviews.

Skema 1. Efterspurgt viden og metoder blandt i alt 16 deltagere i interviews og fokusgrupper

Art af efterspurgt viden (prioriteret)
Værktøj og redskaber
Viden om signaler
Fokussætning af emnet
Definition/afgrænsning af det problematiske
Seksualkultur blandt unge
Problemets omfang
Hvad gør ”salg af seksuelle ydelser” ved de unge og fører det til rigtig prostitution?

For så vidt angår udvikling værktøjer og redskaber i form af manualer eller lignende, finder Hovedværkstedet, at det vil være vanskeligt at udvikle fælles manualer med handlingsanvisninger eller lignende til institutioner, der er så arbejdsmæssigt forskellige som eksempelvis teams af opsøgende medarbejdere og observationshjem. Faren ved en generel handlingsprocedure er, at den vanskeligt vil passe til de meget forskellige kulturer på de forskellige institutionstyper og derved risikerer ikke

at blive anvendt. Omvendt blev det foreslået af deltagere i fokusgrupperne, at der blev lavet en slags spørgeguide, som kan anvendes, når man har på fornemmelsen, at unge bruger deres seksualitet problematisk. Spørgeguiden skal da kunne bruges under samtalen med den unge eller som inspiration til socialarbejderen forud for samtalen med den unge. Guidens spørgsmål skal sikre, at man får afdækket forholdene vedrørende den unges seksualitet ordentligt, herunder sikre at man får afdækket, om den unge handler med sin seksualitet. Et sådant redskab fandt alle deltagere i fokusgrupperne behov for.

Endvidere efterspurgte en del deltagere noget anvendeligt materiale, som kunne danne udgangspunkt for diskussion med de unge om deres seksualitet, herunder om handel med sex. Dette materiale bør være udformet i de unges eget sprog.

Herudover fandt fokusgrupperne navnlig, at der er behov for en fokussætning af emnet, så det ikke drukner mellem de mange andre problemstillinger, som findes blandt de udsatte unge. Det blev i den forbindelse nævnt, at blot en henvendelse fra Pro Vejle, en artikel i avisen fra Pro Vejle eller deltagelse i en temadag hos Pro Vejle bidrager til at skærpe fokus. Andre forslag til at holde emnet i fokus kunne være små korte nyhedsbreve per e-mail.

Som det fremgår ovenfor efterspørges en definition/eller afgrænsning af emnet ”unges salg af seksuelle ydelser”. Ifølge den ene fokusgruppe vil en afgrænsning bidrage til at gøre ”unges salg af seksuelle ydelser” til et fagligt emne, som kan indføjes i diverse institutionsmålsætninger, virksomhedsplaner mv. og dermed være medvirkende til at holde fokus på problemstillingen.

For så vidt angår efterspørgslen på viden om signaler, er det Hovedværkstedets vurdering, at socialarbejderne allerede i dag er opmærksomme på signaler hos unge i form af pludselige markante forbrugsudvidelser, eksempelvis i form af nyt tøj el. lign. En udarbejdelse af en mere omfattende signalliste vil kræve medvirken fra en børnepsykologisk sagkyndig, i det omfang disse signaler adskiller sig væsentligt fra andre kendte signaler om, at den unge ikke har det godt. En fokussætning samt eventuelt en spørgeguide, som omtalt ovenfor, formodes i et vist omfang at kunne erstatte en liste med signaler.

For så vidt angår efterspørgslen på viden om udbredelsen af unges handel med seksualitet samt viden om, i hvilket omfang denne handel skader de unge, vurderer Hovedværkstedet, at denne viden vil kunne bidrage til fokussætningen og vil kunne bidrage til at retfærdiggøre, at man på institutionerne bruger ressourcer på at blive bedre til at håndtere dette emne.

5.2. Opsummering

Til kvalificering af indsatsen mod unges salg af sex, efterspørger socialarbejderne navnlig redskaber og fokussætning af emnet samt viden om signaler på, at børn og unge sælger sex. En fælles arbejdsmanual lader sig vanskeligt udarbejde til de meget forskellige institutioner, men en spørgeguide til kortlægning af den unges seksualvaner vil kunne gøres anvendelig. En formidling af afgrænsningen af emnet samt formidling af viden om udbredelsen og skadeligheden af unges salg af sex vil kunne bidrage til fokussætningen på socialarbejdernes institutioner.

6. Konklusion og anbefalinger til den videre projektindsats

6.1. Konklusion

Formålet med denne rapport er i lyset af projektopgaven at bidrage til en afgrænsning af forståelsen af børn og unges salg af seksuelle ydelser, som tager højde for anbringelsesstedernes erfaringer med denne problemstilling og er brugbar i forhold til deres fremtidige indsats heroverfor. Rapporten bygger dels på eksisterende undersøgelser m.v. samt på 12 individuelle interviews og to fokusgruppeinterviews med socialarbejdere.

Undersøgelser fra Norge og Sverige indikerer, at omkring 1,4 % af alle unge har prøvet at sælge sex. Der er imidlertid grund til at antage, at problemet reelt er større end undersøgelseerne giver udtryk for, blandt andet fordi ikke alle unge, der reelt handler med deres seksualitet, kan forventes at være bevidste herom og derved vil have svaret positivt i de nævnte undersøgelser. Andelen af unge, der sælger sex, må forventes at være særligt stor blandt udsatte unge, idet en række af de risikofaktorer, som disse ofte udsættes for, ifølge undersøgelseerne, tillige knytter sig til unge, der sælger sex. Alle de interviewede socialarbejdere har da også haft kendskab til eller mistanke om unge, der har haft sex mod en eller anden form for betaling. En undersøgelse blandt danske kommuner viser imidlertid, at kommunerne kun har kendskab til en meget lille del af det antal unge, der formodes at sælge sex, hvorfor der kan være grund til at skærpe fokus på problemstillingen.

En gennemgang af interviewene viser, at en definition eller afgrænsning af emnet ”unges salg af seksuelle ydelser” har betydning for, om socialarbejderne er opmærksomme på dette problem. Efter at have testet et forslag til afgrænsning i fokusgrupperne er Hovedværkstedet nået frem til følgende afgrænsning:

Der er grund til bekymring og handling, når ”en ung anvender sin seksualitet som middel til at opnå noget, som ikke udspringer af den unges egne seksuelle behov, eksempelvis i form af kontant betaling eller andre ikke seksuelle modydelser såsom ga-

ver, tryghed, adgang til sociale fællesskaber herunder accept fra kæresten, eller voksenkontakt og omsorg.”

Mange unge fra de interviewede socialarbejdernes institutioner vurderes at være i farezonen for at komme til at indgå i handler med seksualitet. Det drejer sig om udsatte omsorgssvigtede unge, der typisk mangler selvværd og er i følelsesmæssig og materiel nød. Disse unge er typisk kun i stand til at indgå i flygtige sociale relationer og mangler basal viden om deres krop og seksualitet. De unge færdes endvidere i miljøer kendetegnet af adskillige alvorlige sociale problemer.

De unge, som handler med seksuelle ydelser, modtager modydelser i meget bred forstand spændende fra kontant betaling til betaling i form af adgang til sociale fællesskaber eller accept hos kærester. De unge oplever typisk at være i en situation, hvor de ikke ser andre muligheder end at stille sig seksuelt til rådighed. Selvom udenlandske undersøgelser viser, at flere drenge end piger prostituerer sig, har socialarbejderne fortrinsvis erfaringer med fænomenet hos piger, sandsynligvis fordi gråzoneproblematikken, hvor sex udveksles for social accept, er mere udbredt blandt piger end blandt drenge. Socialarbejderne har af samme årsag heller ikke fokus på prostitution blandt drenge. De unge, der handler med deres seksualitet, synes oftest at møde deres seksualpartnere blandt kammerater, eller når de er i byen eller via profiler på datingsider på internettet. Kun i sjældne tilfælde synes ordet ”kunde” at være dækkende begreb for modtageren af de seksuelle ydelser, da denne typisk ikke selv vil opleve forholdet som en handel. Selvom udvekslingen af sex med modydelser, eksempelvis i form af social accept, i mange tilfælde er en gråzoneproblematik i forholdt til prostitution, er der ikke grund til at antage, at dette fænomen er mindre skadeligt for de unge, der deltager heri.

For så vidt angår signalerne på, at unge er involveret i handel med seksualitet, kan disse eksempelvis være større forbrugsudvidelser hos de unge eller udsagn fra andre unge om, at en ung handler med seksualitet. I situationer, hvor de unge stiller sig til seksuelt til rådighed mod at blive accepteret af sociale fællesskaber, vil dette imidlertid vanskeligt kunne afdækkes uden et tæt tillidsforhold til den unge og opmærksomhed på seksuelle forhold i samtalen med den unge.

Generelt er socialarbejderne vant til at tale med de unge om mange vanskelige problemstillinger herunder seksualitet. Det vurderes, at socialarbejderne vil handle, hvis de i den forbindelse bliver opmærksomme på, at unge handler med deres seksualitet, men emnet synes ikke automatisk at være i fokus. For så vidt angår indsatsen for de unge, der handler med deres seksualitet, drejer denne sig typisk om at skabe refleksion hos den unge og hjælpe denne med at finde alter-

native hensigtsmæssige adfærdsformer. Indsatsen adskiller sig således ikke principielt fra indsatsen i forhold til andre sociale problemer hos unge.

Hvis indsatsen mod unges salg af sex skal forbedres, efterspørger socialarbejderne navnlig redskaber. En fælles arbejdsmanual lader sig imidlertid vanskeligt udarbejde på grund af institutionernes forskellighed, men en spørgeguide til kortlægning af den unges seksualvaner vil kunne udarbejdes og gøres anvendelig. Endvidere efterspørger socialarbejderne, at emnet sættes i fokus, samt at der formidles viden om signaler på, at børn og unge sælger sex. En formidling af afgrænsningen af emnet samt formidling af viden om udbredelsen og skadeligheden af unges salg af sex vil kunne bidrage til fokussætningen på socialarbejdernes institutioner.

6.2. Anbefalinger til den videre projektindsats

Hovedværkstedet anbefaler på baggrund af denne rapportes konklusioner, at:

1. Rapportens afgrænsning af unges problematiske udveksling af sex for modbydelser formidles til institutioner, der arbejder med udsatte børn og unge i Vejle Amt. Denne formidling kan eventuelt ske som et led i invitationen til en temadag eller lignende eller i forbindelse med eventuel udarbejdelse af redskaber, pjecer e.l. til institutionerne.
2. Der arbejdes med en fokussætning af emnet i form af en temadag eller lignende. Tilsvarende bør muligheden for løbende opfølgning i form af små elektroniske nyhedsbreve til institutionerne overvejes. En vurdering af omfanget af unges handel med sex, som det afgrænses i denne rapport, samt en børnepsykologisk udredning af, hvorledes det skader unge at handle med deres seksualitet, vil kunne bidrage til fokussætning og prioritering af emnet.
3. Der udarbejdes en spørgeguide til kortlægning af unges seksualvaner herunder af eventuel handel med deres seksualitet. Denne spørgeguide vil kunne være med til sikre socialarbejdernes fokus på denne problemstilling i samtaler med unge og vil kunne overleve projektet som et konkret produkt.
4. Der sikres deltagelse af en børnepsykologisk sagkyndig, såfremt det besluttes at imødekomme ønsket om at udarbejde en liste over signaler, der hyppigt udvises, når unge sælger sex.

Hovedværkstedet/Claus Holm Thomsen, oktober 2004

Litteratur m.v.

Bekendtgørelse af straffeloven, LBK nr. 960 af 21/09/2004, www.retsinfo.dk

Björg, Norli, Hjelpeapparatets forhold til kommersiell utnytning av barn og unge, Pro Sentret, Oslo, 2001.

Christensen, Dan E., Unge og prostitution – et overset problem, Pro-Centret, København, 2003.

Helweg-Larsen, Karin og Helmer Bøving Larsen, Unge trivsel år 2002. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen, Statens Institut for Folkesundhed, København, 2002.

Pedersen, Willy og Kristinn Hegna, ”Barn og unge som sælger sex” artikel fra Tidsskrift for Den norske lægeforening, 120: 215-20, Norge 2000 her downloaded fra www.tidsskriftet.no

Jessen, Liv, Ung prostitusjonsdebut, Pro Sentret, Oslo, 1998.

Straarup Søndergaard, Per, I den grå zone, Kroghs Forlag A/S, Vejle 2004.

Svedin, Carl Gøran og Gisela Priebe, Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter, Lunds Universitet, 2004.